

VOLGERMEER: EEN BIJZONDER NATUURGEBIED OP AMSTERDAMSE GIFGROND

Er zijn maar weinig hoofdsteden in de wereld waar de grens tussen bebouwing en natuur zo markant zichtbaar is als bij Amsterdam. Ten noorden van de ringweg rond Amsterdam ligt Waterland-Oost, een kwetsbaar en beschermd veenweidegebied waar je omringd wordt door groene weilanden en sloten. Bij de gemeentegrens, grenzend aan het dorp Broek in Waterland, ligt de Volgermeer, een gebied van ruim honderd hectare.

De Volgermeer is nu een bijzonder natuurgebied bovenop een enorme hoeveelheid giftig afval. Het is de verste uithoek van de Amsterdamse achtertuin, maar het gebied was jarenlang in gebruik als de belangrijkste vuilstortplaats van de hoofdstad. Aan het begin van de twintigste eeuw was de huidige Volgermeer, net als de omringende weilanden, veenweide. Veen is grond van afgestorven plantenmateriaal, waarvan turf gemaakt kan worden. Het slib uit de sloten werd gebaggerd, op het land gelegd, waarna het werd gestoken en gedroogd. De gemaakte turfblokken waren uitstekende brandstof en in grote hoeveelheden voorradig. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er in Nederland door schaarste aan kolen en stookolie meer vraag naar turf. Vanaf 1920 werd de Volgermeer gekozen als locatie voor grootschalige commerciële veenafgraving. Het oorspronkelijke plan was om het gebied leeg te baggeren en er een polder van te maken. Daarom heet het gebied ook de Volgermeerpolder. Maar al na een paar jaar begon de vraag naar turf af te nemen. Om toch nog geld te verdienen aan de Veenderij Zunderdorp, zoals de Volgermeer toen heette, begonnen de eigenaren met het opvullen van de veenputten met afval uit de hoofdstad. Een vuilstortplaats was geboren. Dagelijks voerden platte schuiten vol met stadsafval vanuit Amsterdam naar de Volgermeer. Daar bleef het niet bij. Vanaf de jaren vijftig vestigden zich steeds meer bedrijven in het Havengebied, waaronder ook chemische fabrieken zoals Philips Duphar. Dit bedrijf produceerde allerlei soorten bestrijdingsmiddelen voor de plantenteelt. Aan die producten werd goed verdiend, maar er kwam ook veel afval bij vrij, dat in de Volgermeer werd gestort.

Het storten van afval ging door tot het voorjaar van 1980, totdat er alarmerende berichten verschenen over gif in de Volgermeerpolder. Een schandaal was geboren: de Volgermeer bleek een chemische stortplaats te zijn en staat sindsdien bekend als het grootste vergiftigde stuk grond van Nederland. Het meeste gif kwam van Philips Duphar (tegenwoordig Solvay in Weesp). Omdat er destijds voor afval van fabrieken geen regels waren, loosde het bedrijf zijn vuil in het Noordzeekanaal, en sloeg het gif op in grote vaten. Minstens tienduizend van die vaten – maar dat kunnen er ook dertigduizend zijn – zijn jarenlang via vuilschuiten in de Volgermeer gedumpt. Pas na de sluiting van de stortplaats kwam de ernst en omvang van de verontreiniging naar boven. De lijst met giftige stoffen die in de grond te vinden zijn, is groot en zonder weerga, inclusief het uiterst giftige dioxine. Sinds de ontdekking van het

VOLGERMEER: A SPECIAL NATURE RESERVE ON AMSTERDAM'S TOXIC LAND

There are few capital cities in the world where the boundary between the built environment and nature is as strikingly visible as in Amsterdam. North of the highway around Amsterdam lies Waterland-Oost, a vulnerable and protected peat meadow area where you are surrounded by green grasslands and ditches. Near the municipal border, close to the village of Broek in Waterland, is the Volgermeer, an area of over 100 hectares.

The Volgermeer is now a special nature reserve built on top of a huge amount of toxic waste. It is the furthest corner of Amsterdam's backyard, but for many years the area was used as the capital's main rubbish dump. At the beginning of the 20th century, today's Volgermeer, like the surrounding meadows, was peatland. Because it is available in large quantities, dried peat is an excellent fuel source, created from dead plant material. The silt from the ditches was dredged, placed onto the land, after which it was staked and dried into blocks. During World War I, the scarcity of coal and fuel oil increased the demand for dried peat in the Netherlands. Starting in 1920, the Volgermeer was chosen as a site for large-scale commercial peat excavation. The original plan was to dredge the area and turn it into a polder, which gave the area its name: the Volgermeerpolder. However, after a few years, the demand for peat began to decline and de Veenderij Zunderdorp, as the Volgermeer was called then, found other sources of income by filling peat pits with waste from the capital. A rubbish dump was born. Every day, flat barges full of city waste sailed from the city to the Volgermeer, but it did not stop there. From the 1950s onwards, more and more companies settled in the docklands, including chemical factories such as Philips Duphar. This company produced all kinds of pesticides for plant cultivation. While these products generated good profits, they also produced a lot of toxic waste, which was subsequently dumped in the Volgermeer.

Waste dumping continued until Spring 1980, when alarming reports emerged about poison in the Volgermeerpolder. A scandal was born: the Volgermeer turned out to be a chemical dump and has since been known as the largest poisoned piece of land in the Netherlands. Most of the poison came from Philips Duphar (now Solvay in Weesp). As there were no rules for factory waste at the time, the company discharged its waste into the North Sea Canal, storing the poison in large drums. At least ten thousand of those barrels – possibly as many as thirty thousand – were dumped via waste barges in the Volgermeer for years. Only after the dump was closed the severity and extent of the contamination came to light. The list of toxic substances found in the soil is large and unprecedented, including the highly toxic dioxin. Since the discovery of the toxins, local residents have organised themselves into the Burgerkomitee Vuilstortplaats Volgermeer [Citizens' Committee Waste site Volgermeer] site and have played a major

gif organiseerden omwonenden zich in het Burgerkomitee Vuilstortplaats Volgermeer en hebben een grote rol gespeeld bij het sluiten van de gifbelt en de aanpak van het gebied. Aanvankelijk leek de sanering van de Volgermeer snel geregeld te kunnen worden, maar het bleek toch erg ingewikkeld te zijn. Al het gif afvoeren was veel te duur en het simpelweg afdekken van de grond met damwanden eromheen was een te groot risico voor de omwonenden en het vee in de weilanden rondom het gebied. Ondanks de urgentie heeft het toch 20 jaar geduurd voordat er een groen licht kwam op de saneringsaanpak vanuit de gemeente Amsterdam. Uiteindelijk werd de vervuilde grond afgedekt met een enorme lap stevige folie, met daarbovenop schone grond en water waarop veen kan groeien. Het was in die tijd een ongeziene innovatieve aanpak. Om de verspreiding van giftige stoffen via het grondwater te monitoren is een netwerk van peilbuizen rondom het gebied aangelegd. Jaarlijks wordt het grondwater gemeten en gecontroleerd. De aanleg duurde 7 jaar met een kostenplaatje van 100 miljoen euro, maar in 2011 kon het gebied eindelijk weer geopend worden voor het publiek door Prins Willem-Alexander.

De Volgermeer nu

Ondanks deze turbulente geschiedenis kan de natuur nu eindelijk weer floreren. Het publiek kan veilig en vrij wandelen, fietsen en van de natuur genieten. Het gebied van ruim 100 hectare is veilig voor de omwonenden in Broek in Waterland en ook boeren kunnen hun vee weer laten grazen.

De leeflaag boven op het folie is de basis voor nieuwe flora en fauna. Het gebied ligt ruim een meter hoger dan de omliggende veenweiden en bestaat uit ongeveer 50 meertjes die sawa's worden genoemd. Deze sawa's houden regenwater vast en zorgen voor een waterbuffer om het gebied te voeden. Dit is gunstig voor de gewenste natuurontwikkeling aangezien veen van nature een beschermende werking heeft. Het uiteindelijke doel is dat er meer veen gaat groeien boven op de Volgermeer om zo op den duur een beschermende veenlaag te laten ontstaan. Deze laag wordt een 'natural cap' genoemd.

Photo courtesy of Tom Kisjes vliegerfotografie.

role in closing the toxic dump and in addressing the area's concerns. Initially, it seemed that the clean-up of the Volgermeer could be arranged quickly, but it turned out to be very complicated. Removing all the poison was far too expensive and simply covering it with sheet piling was too great a risk for local residents and livestock in the surrounding pastures. Despite this urgency, it took 20 years before a green light was given to the remediation approach from the Municipality of Amsterdam. Eventually, the polluted soil was covered with a huge piece of solid foil, with clean soil and water on top to allow peat to grow. It was an unprecedented and innovative approach at the time. To monitor the spread of toxic substances in the groundwater, a network of monitoring wells was built around the area. Groundwater is measured and monitored annually. The construction took 7 years at a cost of 100 million euros, but in 2011, the area was finally reopened to the public by Prince Willem-Alexander.

The Volgermeer now

Despite this turbulent history, nature can finally flourish again. The public can walk, cycle and enjoy nature safely and freely. The area of over 100 hectares is now safe for local residents in Broek in Waterland while farmers can let their cattle graze again.

The living layer on top of the foil is the basis for new flora and fauna. The area is more than a metre higher than the surrounding peat meadows and consists of about 50 small lakes called 'sawa's'. These sawa's retain rainwater and provide a water buffer to nourish the area. This is beneficial for the desired wildlife development, as peat naturally has a protective effect. The ultimate goal is for more peat to grow on top of the Volgermeer, eventually creating a protective peat layer, known as a 'natural cap'.

Intussen ontwikkelt de natuur zich weldadig dankzij een slim uitgewerkt ecologisch plan. Door de goede waterkwaliteit in het gebied, dat uit louter regenwater bestaat, kunnen planten en dieren zich goed ontwikkelen. Er groeit, bloeit en beweegt van alles, waaronder veel bijzondere planten, waarvan enkele op de zogeheten 'rode lijst' van beschermde soorten staan (zoals de bijenorchis, de moerasorchis en zonnedaauw). Deze vormen samen een bloemenzee in het voorjaar en de zomer. Er zijn meer dan honderd vogelsoorten waargenomen, onder andere bijzondere soorten als de kiekendief en de roerdomp, baardmannetjes en de dodaars. Prachtige libellen en waterjuffers, salamanders, padden, kikkers en zelfs de ringslang kom te tegen in en langs de waterranden. Als je er nu rondloopt, zou je bijna vergeten dat je op een voormalige stortplaats bent waar een eeuw geleden nog turf werd gewonnen. Bij de ingang aan de noordkant vind je een standbeeld van een veenarbeider, gemaakt door kunstenaar Heleen Levano. Dit is een hommage aan de mensen die vroeger hun brood verdienden met het turfwinen.

De toekomst van de Volgermeer

De Volgermeer is in 2011 opengesteld en daarmee 'teruggegeven' aan de burgers. Desalniettemin werken omwonenden al sinds de jaren 1980 via het Burgerkomitee samen met de Afdeling Bodem van de gemeente Amsterdam. Gemeente Amsterdam blijft uiteindelijk als eigenaar en beheerder verantwoordelijk voor eeuwigdurende nazorg van de Volgermeer.

In 2024 is het tijd voor een nieuwe stap in deze samenwerking. Het Burgerkomitee wordt opgevolgd door de nieuwe Volgermeer Vereniging. De Vereniging blijft de belangen van de omwonenden vertegenwoordigen en wil de geschiedenis van het gebied levend houden. Ook de natuurwerkdagen, in samenwerking met de afdeling Bodem van gemeente Amsterdam, gaan door en is er ruimte voor educatie en creatieve ideeën zoals *Levens Compensatie Loterij*, het project dat de aanleiding vormde voor deze editie van *Kunstlicht*. Via de vereniging kunnen meer mensen direct betrokken blijven en hun inbreng leveren. De Volgermeer laat zien hoe de samenwerking tussen overheid en burgers op een duurzame en innovatieve manier wordt vormgegeven, waardoor omwonenden zich meer betrokken voelen bij het gebied. Lid worden van de Volgermeer Vereniging kan door een e-mail te sturen naar info@volgermeer.nl.

Goof Buijs
Voorzitter Volgermeer Vereniging
www.volgermeer.nl

Meanwhile, nature is developing prosperously thanks to a cleverly devised ecological plan. Due to the good water quality in the area, which consists solely of rainwater, plants and animals can thrive. Everything is growing, flowering, and moving, including many special plants, some of which are on the so-called 'red list' of protected species (such as the bee orchid, marsh orchid, and sundew), which together form a sea of flowers during spring and summer. More than hundred bird species have been observed, including unusual species such as the harrier and bittern, bearded reedling and little grebe. Beautiful dragonflies and damselflies, salamanders, toads, frogs and even the grass snake can be found in and along the water's edge.

When walking around now, you would almost forget that you are on a former landfill site where peat was still being extracted a century ago. At the entrance on the north side, you will find a statue of a peat worker, created by artist Heleen Levano. This is a tribute to the people who used to earn their living from peat extraction.

The future of the Volgermeer

In 2011, the Volgermeer opened its doors and was 'given back' to the citizens. However, already since the 1980s, local residents have been cooperating with the Soil Department of the Municipality of Amsterdam through the Burgerkomitee [Citizens' Committee]. As the owner and the manager, the Municipality of Amsterdam ultimately remains responsible for perpetual aftercare of the Volgermeer.

In 2024, this cooperation will take a new step. The Citizens' Committee will be succeeded by the new Volgermeer Vereniging [Volgermeer Association]. The association will continue to represent the interests of local residents while keeping the history of the area alive. The nature work days, in cooperation with the Amsterdam Soil Department, will also continue and there will be room for educational and creative ideas such as *Life Compensation Lottery*, the project that prompted this edition of *Kunstlicht*. Through the association, more people can stay directly involved and give their input. The Volgermeer shows how cooperation between government and citizens is shaped sustainably and innovatively by allowing local residents to feel more involved in the area. You can become a member of the Volgermeer Vereniging by sending an email to info@volgermeer.nl.

Goof Buijs
Voorzitter Volgermeer Vereniging
www.volgermeer.nl